

Transkript
zum USC Shoah Foundation Interview 48653
mit Branislav Ackovic

Interviewer/in: Slavica Mitrović
Kamera: Dušan Krivokapić
Interviewort: Osipaonice, Serbien
Interviewdatum: 03.06.1998
Sprache: Serbisch
Transkription: Marija Vulesica, 31.03.2010

Zitiervorgabe:

Ackovic, Branislav. Interview 48653. Visual History Archive.
USC Shoah Foundation. Transkript Freie Universität Berlin.
2012. Web. [Abrufdatum]. <http://www.vha.fu-berlin.de>

Legende der Transkriptionszeichen

INT	Interviewer/in
KAM	Kamera
Initialen	Interviewte/r; sonstige Anwesende
// ///	Sprecherwechsel im fortlaufenden Text
	Simultansprechen
[ ]	Suchbegriffe für die Volltextsuche
< >	Kommentare des/der Transkriptors/in
( )	unverständliche, vergessene, fehlende und vermutete Wörter/Silben Kommentare des/der Transkriptors/in Übersetzungen fremdsprachlicher Wörter/Passagen
(-)	kurze Pause bis 1 Sek.
(--)	mittlere Pause bis 2 Sek.
(---)	längere Pause bis 3 Sek.
(4)	Lange Pause, Länge in Sekunden ab 4 Sek.
-	Bindestrich markiert Wortabbruch
Bindestriche zwischen den Silben	überdeutliche (Bühnen-)Aussprache
—	Unterstrich markiert den kompletten Abbruch eines Gedankengangs/einer Formulierung/einer Satzstruktur.
Fett	besonders starke Betonungen (Silben, Wörter, Wortfolgen) und Dehnlaute
Kursiv	Titel (Zeitungen, Bücher, Filme, Lieder), Verszeilen, Schiffsnamen u.ä. und fremdsprachige Wörter
'	Apostroph markiert die Verschmelzung von zwei Wörtern, wenn dabei Buchstaben wegfallen

Tape: 001

0:00:00

<BA skraćiva riječi, rečenice su često nepotpune. Skraćene riječi su književno transkribirane. BA upotrebljava direktan govor kad preporučava razgovore.>

<ploča, govor INT>

INT: Danas je 3. juni 1998 godine, razgovaramo sa Branislavom Ackovićem. Moje ime je Slavica Mitrović, razgovor se vodi u Osipaonici [Osipaonice], Srbija, na srpskom jeziku.

<obadvoje pred kamerom>

INT: Danas je 3. juni 1998. godine, razgovaramo sa Branislavom Ackovićem. Moje ime je Slavica Mitrović, razgovor se vodi u Osipaonici [Osipaonice], u Srbiji, na srpskom jeziku.

<BA pred kamerom>

INT: Predstavite nam se.

BA: Zovem se (-) Acković Branislav iz sela Osipaonice, kao rođen tu (-) i rođem sam 1923. godine.

INT: Koliko

0:01:00

danas imate godina?

BA: 75.

INT: Kako vam se zovu roditelji?

BA: Otac mi se zove Živojin, a majka Živka. (--) <smije se> Toliko roditelja imam, nemam više.

INT: Recite mi, eh, pre rata, gde ste živeli?

BA: Isto ovde u Osipaonici [Osipaonice], na ovim tlu isto.

INT: Jeste imali braću i sestre?

BA: Molim?

INT: Braću i sestre jeste imali?

BA: A imao sam još dva brata, imao sam i sestru, ali kao mala umrla.

INT: Kako su vam se zvala braća?

BA: Brat mi se zvao jedan Dragomir, a drugi Ljubiša.

INT: A kad su oni bili rođeni?

BA: Jedan je rođen 1915. godine, a drugi 1927. godine.

0:02:00

Datumi, (-) to malo teže se pamti. I sebi_

INT: Izpričajte nam nešto o vašem detinstvu.

BA: Molim?

INT: Nesto o vašem detinstvu izpričajte.

BA: A šta imam ja o mojem detinstvu_. Moje je detinstvo bilo kako je bilo i tako, detinstvo je detinstvo. Šta dete može i da odlučuje samo bez roditelja, sa ro-, roditelji su odlučivali sa mnom, kako su oni rekli tako je bilo.

INT: Pa kako je bilo?

BA: Pa, eto, bio sam (-) kao dete, (-) đak kao dobar đak, dve godine sam svega išao u školu onda sam morao da je napustim.

INT: A zašto ste morali da napustite?

BA: Pa radi životni uslova, morao sam da nešto radim, da čuvam stoku i tako. To je bilo onda (-)

0:03:00

i eto tako.

INT: A vaša braća jesu išla u školu?

BA: Oni jesu s-, po četiri godine. Onda je bila četverogodišnja škola i oni su završili četverogodišnju školu i bili su isto dobri đaci. (-) Ja sam možda bio najbolji u, u, u ono vreme u razredu pa čak i u svima razredima drugima koji sam ja bio, ali to je onda bilo.

INT: Jel vam bilo žao sto ste morali da napustite školu?

BA: Sto nisam završio školu? To me bilo uvek žao i mnogo, (-) ali mi je otac obustavio školovanje, jer je (-) predvideo da ako budem se i školovao, a imao sam smisla možda za mnoge druge stvari, da bi ga napustio i nebi imao tko da radi kao što su i os-. Kao što mi je i stariji brat, on je napustio kad je

0:04:00

stigao u dvadeset godina i radio je druge stvari, trgovine, jednu, drugu, tamo kod trgovaca i šta ja znam. A ja sam morao da kopam, čuvam stoku, da radim.

INT: Jeste na svom imanju radili?

BA: Na svom. Na svom. Na svom. Nisam nikad ni voleo da budem najamnik. E, tako.

INT: A izpričajte mi malo o tome kako ste radili, kako je izgledao jedan vaš dan?

BA: Eh, pa izgledao je po naređenju oca, kako otac odredi. Ako mi je danas odredio da idem da orem, ako je oranje da oreš sa s konjima ili s volovima, onda ako je kopaње da ideš da kopaš, ako je žetva onda se ručno radilo. Nekada je bilo srpom, ali ja srpom već nisam radio,

0:05:00

to je već prošlo vreme bilo. Kosom, pa onda se vezivalo pa se vuklo (-) i tako.

INT: A jeste imali vremena da se igrate?

BA: Ja u svojem veku nikad nisam imao pa ni danas neman. (-) Evo ni danas neman to. Ja sam jučer ovako polumrtav morao da idem sa ovim mojim unukom, jer on nezna tamo u vinograd šta treba da radi. Pa onda nezna da napravi onu čorbu da se to prska, sve sam to ja morao pa vidiš. Pošto ne mogu onako ja rukama sam morao da mu izmešam kreč, kemikalije i koješta, posle operem ruke i tako.

INT: Recite mi jel vaša porodica bila religiozna?

BA: Molim?

INT: Jel vaša porodica bila religiozna?

BA: Jeste. Jeste. Verovali smo od uvek, od deda,

0:06:00

kako pamtim deda, pa oca pa i sebe. E, sad u ovo krajno vreme malo ovi nevaljaju_, (-) terao sam i Dragoljuba dokle je bio kući da nosi kolač u crkvu, a neki ovi, znaš ti koji su, "jeli", kaže, "šta to radiš", "pa eto", kaže, "će me izterat Branko iz kuće ako neću", kaže, "da nosim kolač u crkvu".

INT: A, jeste, vaši roditelji o-, odlazili u crkvu?

BA: Molim?

INT: Vaši roditelji jesu odlazili u crkvu?

BA: Jesu. Jesu. Jesu, povremeno kada je svečani dan i tako.

INT: Kad recimo?

BA: Pa recimo Vaskrs, onda Božić, onda kada je slava. [Anm. d. T.] Tako te, kada se ide, kada su te određeni danovi, svečeni danovi onda je išao.

INT: A koju slavu su slavili?

BA: Slavimo Svetu Petku. [p. t.]

INT: Ajde opišite nam kako je to

0:07:00

izgledalo kad ste vi bili dete, kad se slava slavila u kući.

BA: Pa eto, bilo je velika dečija radost, zato što se onda sprema i bolja hrana i tako i, eto zbog toga i dođu ti onda rođaci i gosti i prijatelji i tako.

INT: I šta se spremalo tad za hranu?

BA: Pa, kako je koji bio u moći, tako se spremalo. // **INT:** Ah_/// To je od uvek kao i uvek. Pekla se, naprimer bilo svinja, bilo ovca ili jedno i drugo ako to već ima, onda mesilo se, hleba. Kuvalo se svakojaka jela koje malo više nego običnim radnim danom ili svetkom. Na slavu je obično bilo malo bolje i više i tako. E.

INT: A od tih

0:08:00

verskih praznika koji vi najviše pamтите?

BA: A, od veliki praznika najradosniji nam je, ovaj, Uskrs i Sveti Jarandžo (po sluhu).
[p. t.]

INT: A zašto?

BA: Pa Uskrs, to mi je kao zbog ta šarena jaja kao dete. Onda, i tu ima isto bolje i da se pojedje i tako. A Sveti Jarandžo to nije_, ova, slavi crkva, to nam je crkvena zavetina i to slavi celo selo. Pa tu puno dolazu nam prijatelji i gosti i tako i to, onda se sprema puno više i sve to. (--) To mi je u detinstvu, a kad sam stigao onda sam morao to ja da budem taj (-) domaćin. E, tako.

0:09:00

INT: A kako ste, kako je vaša porodica u to vreme živela?

BA: Pa kako da ti kažem, srednje, srednje. Ne mogu da kažem da je baš toliko nemoćno, srednje. Imali smo uvek zemlje, uvek smo imali stoku i tako. Šta drugo da kažem. Ja ono što_ (-)

INT: A čime se vaš otac bavio?

BA: Zemljoradnjom isto. A malo više je bio i naobrazovan ovako stranački, politikom, jer malo je bio promućoreni čovek, pismeniji i tako. Pa se bavio malo i tom stranačkom politikom i tako.

INT: A kojoj političkoj partiji je pripadao?

BA: Socijaldemokratima. Tako se onda zvala, Socijaldemokratska partija.

0:10:00

INT: A šta vi znate o toj partiji? Jel vam otac pričao nešto o tome?

BA: Ja se slabo u opšte politikom bavim, to mi nikad nije ni na pamet palo niti sam ja to voleo.

INT: A šta vam, čime vam se majka bavila?

BA: Pa majka se bavila domaćim poslovima, kao domaćica, kao žena koja nam je prala, krpila, mesila, eto uzdržavala kuću kako kažu.

INT: A kakav je bio vaš odnos sa roditeljima?

BA: Dok su bili u zajednici bio je dobar odnos i dobar napredak kućevni, a kada su se porasturali onda je posle moje detinstvo bilo jako teško.

INT: A što su se porasturali?

BA: Pa radi toga moga starijega brata, jer on je bio veliki neradnik, a moj otac je bio puno disciplinovan čovek i onda

0:11:00

(-) nije mogao nikako da se s materom dogovori, a majka je njega ponajviše volela. On je njeno prvo dete, onog Prvog svetskog rata rođen je, kada je onaj bio na Soluna [Thessaloniki] i šta ja znam, šest godina mu bilo kad je moj otac došao, da, i tako.

INT: I šta se onda desilo?

BA: Desilo se to da je majka napustila i uzela sina i snahu. On je bio oženjen, bio je dečak kao ovaj moj Saša, a nas dva brata ostali smo kod oca. I eto, posle se ženio sa s drugom ženom i eto mi, mi smo porasli, eto.

INT: A kad je to bilo, jel se sećate (-) koje godine?

BA: A, (-) pre rata, pred rat. Čekaj, tako negde_, ne znam. Ja sam rođen 23., [1923]

0:12:00

a bio sam u drugi razred škole, znači da mi je bilo negde devet, deset godina. To bi čovek treba da obračuna, ali to mene nikad nije ni na pamet palo da ja to znam, da to vodim tu evidencija i šta ja znam. Eto, to je u to vreme bilo kada je meni bilo deset godina, (-) i tako, to je bilo pre rata. Znam da je bilo, a sad (-) za moj mozak_, to treba da računam i šta ja znam, teško mi je, nije baš tako sve to_.

INT: Gde vam je majka otišla?

BA: Ona je odavde rodnom iz sela i tu je i živela do svoje smrti kod_. Radila je posle tamo kod matere i šta ja znam, kod braće. (---) A otac je ovdje sa nama i eto. (---) E, tad mi je bilo najteže kad sam ostao bez majke, eto, sad.

0:13:00

To sve nije mojom voljom, tuđom voljom, šta ja mogu. Kako sam i ja ovi dvoje odnegu, Sanju i Sašu, bez_. Imaju i oca i majku, ali eto ja sam bio i otac i majka. Rećimo i baba ne samo ja, i-, inicijativa je moja da se to primi tu i odneguje, e tako.

INT: I kakav je vaš život bio posle toga šta vam je majka otišla?

BA: A potež-, potežak, težak mi je život bio. Zato je bila druga majka, a i ona je imala svoju decu.

INT: Koliko dece?

BA: Pa, imala je (--) troj, a dvoje su bili kod nje, (-) i tako. (-) Dvoje su bili kod nje pa je tu bilo malo (-) i mučenje, ako treba

0:14:00

svojoj deci preći se da bolje i da pojede i da se obuče i sve to. A za tuđe (-) kako bude. Tako, ja sam (-) do neki trinaest, četrnaest godina to tolerisao, do četrnaest godina. Nekako bio sam nemoćan, a od četrnaest godina posle nisam hteo više.

INT: I šta ste uradili tad?

BA: Pa, reko sam, idem, pa makar u vodu. (-) I tako. A išao sam eto, išao sam, bio sam lutalica, neću da lažem, bio sam lutalica. Služio sam (-) kod gazde, a i puno daleko, Homoljske planine. (-) I od tamo sam imao i tetku jednu, očevu sestru, udatu u okolinu Petrovca na Mlavi [Petrovac na Mlavi], selo Veliko

0:15:00

Laole, pa sam ja kod nje otišao, kaže, "tetka je sirotinjka, nema od čega da te izdržava, ti si već dečak veliki", (-) pa reko, "nađi mi negde gazdu služim" i eto (-) tako i bilo. Do svoji petnaest, šesnaest godina, dokle posle otac nije me vratio i kaže "sramota je više da lutaš po svetu i dođi kući" i tako.

INT: I kad ste došli kući?

BA: Posle je bilo prilično mir i red, maćiha je otišla, ostavila, napustila. Kad sam ja već došao ona je napustila, jer ja kad sam pošao ja sam je dobro tresnuo, tu nema šale. (-) Ciglom u glavu (-) i odma sam otišao i nisam dolazio više, e, tako.

INT: A koje godine ste se vratili?

BA: Vratio sam se kad mi je bilo šesnaest godina.

0:16:00

INT: A koje je to godine bilo?

BA: Pa, sad trebam da računam ja, pre rata koliko je to bilo, (-) ne mogu to reći, treba tu da razmišljam puno to.

INT: I šta ste radili do vremena dok je rat počeo?

BA: Radio sam svoj posao, zemljoradnju. Stoku sam čuvao, boravio sam i kod kolibe i sve to tako. (-)

INT: Je se tad pričalo o, o ratu?

BA: Molim?

INT: Je se pričalo tad o ratu?

BA: A nije samo da se pričalo nego 41. [1941] godine mobilizacija bila, znam za rat, znam kada je počeo, znam_. // **INT:** A kako je za vas počeo rat? /// Za mene je počeo kao nepunoletnog dečaka, kao i normalno dete sve i to nije važno ništa, ali_. // **INT:** Kako ste prvu informaciju dobili da je rat počeo, se se-? /// A, prvu informaciju sam dobio_. (-)

0:17:00

Taj st-, stariji brat on mi je_, on je bio negde tamo puno daleko otišao preko Morave [Morava]. A imao je neke komplikacije da ga je tražila policija i saopštila mojem ocu da ga pronađe i da se javi. A sad uvezi čega to nikad nisam ni pitao ni znao. (-) Eh, i on pošalje mene i tog mlađeg brata da idemo da ga potražimo, od prilike tamo preko Morave [Morava] da li je kod te tetke, da li je_. On je, on je bio u trgovinu, radio je kod nekog Cvetke iz Saleta (nach Gehör) tamo pa je on njihovu robu raznosio, prodavao, trgovala i tam-, šta ja znam. Ali ga u to vreme nije bilo kad ga policija tražila.

INT: A jeste znali zašto ga je policija tražila?

BA: Eh, pa oni su ga samo tražili,

0:18:00

a da li je za vojnu mobilizaciju da il nije, ja to ne znam. (-) I mi pođemo tamo da ga tražimo. Kad smo stigli u Miloševac, to je selo Miloševac, mala varošnica, (---) i mi na vrata tako poslušamo, u kafani ima nekoliko vojnika i radio svira. Radio je onda sviralo na salu, neku komicku pesmu, i tek mi čujemo preko radija da (-) avioni napali Beograd. (-) Oni valjda uključili što li je i čujemo mi gruvanje, || Beograd [Belgrad] _ // **INT:** A kad je ||| to bilo, jel se sećate? /// u Miloševcu, [Miloševac] || a to // **INT:** Kad? /// ||| je bilo negde, negde u, u a-, u (--) aprilu mesecu, u aprilu mesecu, otoplilo je bilo.

0:19:00

I mi onda se kao deca ja i brat malo zbunemo, i ajde bre da idemo brzo da tamo pređemo Moravu [Morava]. Ima da pređemo na skelu, na čamac Moravu [Morava], i pređemo Moravu [Morava]. Kad tamo na skelu vojnik stoji, ne dozvoljava na skelu nikome, jer to je skela koja je prevozila vojsku. Jest je tu drum od ovud i onud al nema mosta nego skela radi, prevozi. Vojnik stoji s puškom i ne-, kaže, "momci ovde nema više prelaz, skela je blokirana, samo vojsku prevozi, ovdje", kaže, "nitko nesme da naiđe od civila." Kako ćemo mi da pređemo. Mi onda uz Moravu [Morava] tamo nađemo jednoga dečka, ribara, "bre možeš da prevezeš, će ti platimo". Kaže, "čamac je mali, samo za dvojicu a nas trojica", kaže, "može da se utopimo." (-)

0:20:00

I mi posedamo, "će ti platimo mi dobro", kaže, "neću, neću vam pare"_, imali smo mi jednu frulu, znaš lepa, mnogo lepa, možda je ona koštala i deset dinara, a dinar je prevoz, "to da mi date." Mi smo vili, vili, pa kad čovek neće moramo da mu damo. (-) I posjedem u taj mali čamac i dune vetar pred onaj kraj, na deset, petnaest metara, a kaza on "ako znate da plivate slobodno sedajte, ako ne znate nemoj." Pa mi smo na Moravi [Morava] porasli kao patke pored obale, pored vode. Evo oni bila Jezava (nach Gehör), toni kod babine kuće, onda Morava na imanju, na kolibi, to mi_, za nas

voda nije bila ništa. "Znamo". I pred onaj kraj poskačemo u vodu. Nije bilo tako opasno, samo je bilo što smo se sve drejan pa smo morali da cedimo da na vetar sušimo. I tako nađemo tog brata, (-)

0:21:00

dođe. Šta je poslije s njim bilo, šta mu je ta policija radila, mi to ne znamo, i tako.

INT: A kad ste ga doveli, || jel odma_?

BA: Mi ||| smo mu samo javili, "poziva te policija, dođi", kaže "imam još neki dan posao." Tamo, šta ja znam, imao neki magacin, tamo on gde je tu robu odkupljivo i prodavo. Uglavnom "mi ti donosimo ovaj zakonski poziv, ti kako hoćeš. Ako nećeš (-) mi moramo da kažemo gde si." Jer oni nismu znali gde i kako je, nisu imali podatke o njemu i tako. Eh, to ti je moja, moje saznanje rata da smo mi čuli preko radija u selu Miloševcu [Miloševac] da se bombarduje Beograd [Belgrad] a mi smo rano i pošli i tako. Negde u aprilu mesecu. (---) To ti je toliko.

INT: I kad ste se vratili?

BA: Pa ništa, vratili smo se, onda smo videli

0:22:00

da puna sela vojske. Puno_, tu u naše dvorište bilo je voća, onda tu topova imalo, imalo konji oni što vuku topove, eto tako.

INT: A čija je to vojska bila?

BA: Naša vojska, stare Jugoslavije. (-) To se zove stara Jugoslavija, Kraljevina Jugoslavija. (--) I tako.

INT: I posle toga šta se dešava?

BA: Molim?

INT: Posle toga šta se dešava?

BA: Pa, ništa ne dešava se. Dešava se jedna propast, katastrofa_, tu su nekoliko dana bila vojska tu u selu, onda posle_. Znam da su tu napravili neku prepreku, od plane (nach Gehör) su valjda naišli Švabe, [Anm. d. T.] šta ja znam, Nemci, oni napravili neke prepreke. Tu je imao jedan bataljon vojske, tu se ukopali, tu su držali te Nemce da ne prođu za_.

0:23:00

od devet sati do tri, četiri sata. Od tri, četiri sata oni su one prepreke porušili, porasturali_. // **INT:** A tko je sprečavao Nemce da uđu? /// Molim?

INT: Tko je sprečavao Nemce da uđu?

BA: Pa, srpska vojska, (-) srpska vojska.

INT: A šta se s vašom porodicom dešava za to vreme?

BA: Za to vreme je naređenje od toga komandanta vojnog da sva, ovaj, svo življe koje se nalazi u selu izbegne van sela.

INT: A tko je dao to naređenje?

BA: Vojni komandant, koji je bio, ja to ne-, ne-, ne znam, jer to je vojni komandant bio. On je naredio, ovaj, preko toboša, onda je bio toboš, i ovaj što bije toboš_. Naredba je od vojnog komandanta da se svo življe izvuče

0:24:00

van sela, jer bit će bitka. Borba će da bude. I onda, mi smo se izvukli svi van tamo u njive. I ta je bitka_, koliko je bila dva, tri sata, pet, to je bilo i tako.

INT: A jeste vi čuli šta se dešava?

BA: A, kako da nečujemo, kr-, kroz nas čitavo k šumi prolazu, kad se tuku iz mitraljeza i koješta. Kako nismo čuli, i ja, da ne čujes. Čulo bi se da je u Smederevo bilo, a da se ne čuje ode na našoj željezničkoj stanici.

INT: A koliko ljudi je tu bilo?

BA: A, to je bio jedan bataljon vojske. Sad bataljon koliko ih ima, ima dve, tri stotine.

INT: A koliko ljudi je izbeglo iz sela?

BA: A, pa tu je imalo hiljadu ljudi možda i dece i žene i sve je to pobeglo, jer gde se bitka vodi tu mora da se izbegne.

INT: I kakva je atmosfera bila među tim ljudima?

0:25:00

Šta ste radili za to vreme dok je trajala bitka?

BA: Pa, tamo smo bili u njivama, u livadama, zavatali zaklon u šančevima, u rupama i tako i tako, (-) dokle je ta bitka. Kada smo se vratili, vidimo da su Nemci okupirali. Se-, u selo su ušli i patrole patroliraju. Kog vojnika nađu, hvataju, teraju u zarobljeništvo i tako, razoružavaju, lomu puške, lomu sve to što ima i tako.

INT: A kako je izgledao vaš prvi susret sa Nemcima?

BA: Prvi susret? Pa ka-, šta sam ja imao sa njima, ja nikad ništa sa njima nisam imao dokle me nisu kod njih oterali. Ali me oni nisu oterali, no me oterali naši ljudi, naša policija i naša vojska.

INT: A šta ste vi tad radili kad je rat počeo? Nemci su ušli u_?

BA: A, (-) pa šta ja znam,

0:26:00

oni su došli kod mene. Prvo su me našli tamo na kod kolibe i tamo_. Od otud su me doterali na saslušanje kod komandanta ovdje u školu, (--) onaj pošto nije mogao da me to veče sasluša, bio malo pod gasom, pijan, saslušao me sutra.

INT: A kad je to bilo? Koje godine?

BA: A, bilo je četrdesetdru-, krajem 42. [1942] godine, negde pred Božić, tako, krajem 42. [1942], tako. (-) Tu me puno to treba, ja to nisam nikad ni, ni pamtio i ono_. Malo sam juruno zdravlja i mozga i svega, taj.

INT: A šta ste vi radili za to vreme dok vas nisu uhvatili, šta ste radili?

BA: Ja sam_. Preko leta sam radio. Zimi kad je vreme čuvao sam stoku. Kad nemam da

0:27:00

da kopan, da radim, da čuvam stoku. Šta da radiš, ono što je u selu određeno, što imaš posao.

INT: A za to vremen jesu vas Nemci uznemiravali, hapsili?

BA: Pa, vidiš to, a, nisam imao nikakve preten-, nisam bio neki (-) lopov, nisam krivac, nisam ništa. Pa me nitko nije ni (-) terao nigde, jer nisam nikog vređao. (-) I onda šta ima i tko sa mnom, ako ima, on pozove oca i ja, šta imam ja, ja sam bio_.

INT: A kad je rat počeo jesu Nemci hapsili Rome?

BA: Pa, kako ću da ti kažem, (--) jesu oni hapsili, ali mene nisu, mene nisu. (-) Da ti kažem pravo, jer mi (-)

0:28:00

nismo imali nikakve, ovako (--) krivine. Oni su možda tu naciju hapsili radi nerada, radi prisvajanja tuđi, živo-, za život tuđu imovinu, šta ja znam, zaradu, i onda to. A ja (-) toga se nisam bavio i (-) nije || me niko.

NT: A, jeste, ||| jeste znali te koje su hapsili?

BA: Pa, znao sam. Šta sam ja imao tu? Šta sam ja tu imao? Onda su tu njih pokupili bili i zatvorili u donju školu što se zove i šta ja znam, to je bilo iks mnogo ti.

INT: Sad ćemo da prekinemo zbog menjanja trake.

BA: Dobro.

<kraj tape 1>

0:29:00

Tape: 002

0:00:00

<ploča>

<nema slike>

INT: _da su Nemci hapsili Rome tad?

<slika>

BA: Tad jesu, ali kažem, to su sve ovi leteći svitači, kako se zovu, ja to i ne znam te nazivi [nazive]. (-) To je bilo_, ja kad sam jednog dana prošao tam, protero stoku kao Moravi [Morava], ja pogledam, puno dvorište doterano. I (-) šta je bilo ne znam, || gde su ih_. // **INT:** Ne znate šta ||| se s njima desilo? /// Ne, pa tko je u sta-, tko sme sa onim koga straža čuva da razgovara. To je normalna stvar. Na kraju, šta sam ja pa imo, ja sam bio derište, to su sve

0:01:00

ljudi i žene i šta ja znam, to. Ja sam samo prošao i video sam_, tako da to. Video sam da je neka beda i propast i tako, a onda video sam da mnogi_. Kada sam s kolima sretnjavao kad sam putovao i drumom šta je od Požerevca, [Požarevac] recimo tamo ja imam njive, i drumum se ide, e tad sam sretnjavao pa sam se s pojedinicima, tako mlađim ljudima (razgoravao), "za gde bre idete", kaže, "begamo za Rusiju." "Zašto?" "Eto", kaže, "nama preti opasnost." (--). Sad_.

INT: Jeste znali kako su bežali za Rusiju?

BA: Konjima, kolima. Kako drugčije, peške ne može. Onda je bilo konj i kola osnovno sredstvo, eto. "Za gde bre begate", kaže,

0:02:00

"begamo iz Jugoslavije za Rusiju." "Zašto?" "Prete nam opasnost."

INT: Jeste pitali kakva opasnost?

BA: A već sam ja to znao, nije to trebalo mene nitko da priča ništa, znao sam ja za to, ipak za toliko, nisam baš za toliko bio tup. (-) Samo ja nisam imao kudi, nebi ni begao pa makar kad bi me desilo šta hoće. Baš sam ja takav, ja nebi.

INT: A zašto ne biste pobjegli?

BA: Pa nebi zato kao prva stvar_, (---) u tuđini je vrlo teško živeti. (--) I teško je svatati njine običaje. Nije tamo sve to_, meni, rado, rado bi ostao tu pa makar živ, mrtav

0:03:00

Tako.

INT: I kakav je bio taj vaš prvi susret s Nemcima? Šta se desilo?

BA: Šta se bu-, šta se desilo? Meni kada je policija odavde oterala_. // **INT:** A gde ste vi bili kad su vas uhvatili? /// Lično kući, lično kući. Ujutro s- rano, negde oko šest sati su došli, jedan narednik, jedan redov o-, policajac. I onaj narednik pita mene, kaže, pošto smo mi bili već tri brata, znaš, "tko je u ovoj kući", kaže, "Acković Branislav?" (-) Ja nisam, (-) ja sam odma video da je nešto, znaš. Nije baš to s-, sve jedno. Eh, reko, "to je moj stariji brat", tu sam slagao, tu nema laža.

0:04:00

"To je moj stariji brat", reko. "Ako vam treba naredniče da mu javin, pa neka dođe, nek se javi." I on kaže "ne treba ništa" i skalupi onu ceduljicu i meti u jandži. A onaj me posmatra koji me poznaje. A taj narednik on je iz Preka [Preko] bio, mislim da je iz Bele Crkve [Bela Crkva], tako se to pričalo. Ah, on ček skalupi ono i metu, kaže, "naći cemo ga mi", znaš onako cis-, cihološki (pshiholški). To je, to je psihološka reč koliko ja to razumem, jer ja sam posle to proučio te stvari, malo kasnije. A onaj me poznaje i gleda me dobro. Kad onaj metu ono u džep, reko, "jel sam slobodan?" "Slobodan si", da mi majku neprelikom opsovao, (-) "da te pustimo da uđeš u kuću", kaže, "pušku da

0:05:00

me pobiješ u avliju. (-) To je on", kaže. I narednik skide pušku i nabi nož, "nemrdaj" kaže, ja digo ruke. "Zašto si me slagao?" Reko, "radi ove velike zime, hoćes negde da me vodiš a vidiš", reko "i gol sam, čak se više ništa nisam ni jeo." Pa reko, "eto malo sam prevario se i slagao sam." Tu nema laža, jesam, tako reko. Kaže, "pruži ruke!" Ja pružim. "Ajde, ajde." Kad sam stigao tamo kod predsednika opštine, znate, obično to tu se i_. "Jel to taj i taj", kaže, "jest." (-) "Vodite", kaže, "to odakle se ne vraća više." Pa gde? Sad ja ne znam

0:06:00

gde je to, odakle se ne vraća, čuo sam ali ne znam. "Vodi to", kaže, "odakle se ne vraća", e tako. E, tu sam ja (-) to preživeo i onda oni su me odveli tamo u policijsku stanicu, preterao sam do određenog vremena, dokle je došao voz. Bili smo nas dva, još jedan je bio. // **INT:** Jel mu se sećate imena? /// A znam ga, to je umrao čovek, stariji čovek od mene, ali on je barem imao krivine. On je bio tri, četiri dana u

partizane, pa je posle tamo odred razbiven, on pobegao, vratio se i oni ga uhvatili za to.

INT: A jeste vi pitali zašto vas hapse?

BA: Molim?

INT: Jeste pitali zašto vas hapse?

BA: A, pa, već sam ja saznao zašto, čuo sam. Mene hapsu što je neko pravio neke plakate tamo pa je stavio

0:07:00

na jedno drvo kod moje kolibe. (-) Onda_. // **INT:** Kakvi su to plakati bili? /// Pa, partizanski, komunistički. <smije se> Dole piše "frt-, smrt fašizmu, Tito sam ja." [p. t.] E, to je to. Izključi ti to da ne čuju, nije beš sve jedno.

INT: I šta su još, šta je još pisalo na tim plakatima?

BA: Pisalo je tu mnoge stvari, nije to baš tako skorašnje da ja to pamtim. Ali eto kao dijete radoznalo hoćeš da pročitaš, jer vidim da tu ima i pečeta sa petokrakom, [p. t.] šta ti ja znam, to. To su metuli njihovi ljudi, ali eto naštrapaš ti.

INT: I?

BA: Pa ništa, došla je vojska i to je kontrolisala, "čije je ovo drvo", "moje", "čija je ovo koliba", "pa moja", "a tko je ovo meto", "pa ne

0:08:00

znam", (-) "a zašto nisi to bacio", "pa ne smem, pa ne smem jednostavno ne smem sa-, dođe da me bace u Moravu [Morava]." Šta ja znam tko je meto.

INT: Pa jeste znali tko je stavio?

BA: Svaki to zna tko to meće, ali ne znam lično, s-, tebe, ovoga ili ovoga. Ne znam baš tko je taj, jer on je to noću stavio. Nije on to po danu da baš ja gledam a on da stavlja, eh, i on ima strah od nekoga i to, šta ja znam. E tako to. I onda, oni su me_. Kaže, "dobro onda, ti stoku pozatvaraj, goveda poveži i pođi s nama", eto toliko. Dovedi su me tu, pošto me nije taj njihov starešina odma uhapsio, kaže, "hoćeš ti da se popraviš", reko, "ja nikad nisam ništa

0:09:00

ni imao s nikim, (-) ništa me ne interesuje, politika nikakva, organizacija nikakva. Interesuje me moj posao, moje životinje da čuvam, da radim i tako to." Kaže, "dobro, videt ćemo mi to." I pustio me. Kada je prošlo par dana, možda, neko razbije prozor na opštinu našu, naš mesn_, to zovemo sad mesna kancelarija, onda se zvala opština. I gde sedi predsednik ubacu isto taku plakat na ono. Eh, posle sam tako

samo čuo da kaže, "onoga što ste pustili", kaže, "on je razbio prozor pa mu meto plakatu na (nerazumljivo, 1 sek.) da čita." I ta policija odma dođe za mene

0:10:00

i odma me_. Kad me kod njega priveli, to je predsednik opštine razumete, kaže, "jel to taj", kaže, "to je". To sam toliko čuo od nje-, njen razgovor, to je u dve reči. Eh, "vodite to", kaže, "odakle se ne vraćaju." E, to.

INT: I šta se onda dešava?

BA: Pa dešava se_. Odveli su me tamo u srez Smederevo, u tu srezsku apsanu, tu sam bio samo dva sata, ništa više. (--) I tu znam da smo nas šesnaest oterani, (-) || a vezani smo_. // **INT:** Jeste znali te ljude? ||| /// Molim?

INT: Jeste znali te ljude koji su tu bili?

BA: <ne razumi pitanje> Pa, odkud znamo? Znamo da idemo za Beograd [Belgrad], a odkud znamo gde to? Kad ja nikad nisam dalje od Smedereva [Smederevo] nigde ni išao, od kud sam ja to pa znao? Eh, nas šesnaest smo bili, četrnaest smo bili

0:11:00

kao ovako (-) mlađi, sumljiviji, ovo ono, ali dvojica su bili zarobljeni kao partizani. Oni su imali i svoje puške i svoje vojničke torbe i po dve bombe. Oni su bili odma vezani kako strašno i ono je nosio policajac njihovu onu spremu. Nas šesnaest vezani smo na jedan veliki pajvan, jedan policajac drži na pred, drugi po zadi. <BA posira> A trideset i dva policajca znam da su na nas šesnaest ovako noževi držali. To je znači zbog oni, možda nije zbog nas, ali zbog oni što su naoružani bili, što su bili su šumu pa su zarobljeni. E, tamo kad su nas oterali na stanici u v-, vagoni su bili, oni tako bar kažu, ja ne znam, neke bugarske proizvodnje.

0:12:00

Mali prozori tolički, da ne može glava da se izađe, da ne može glava da prođe čovečja, da ne mož da pobegne kao, da iskoči. Eh, (--) kad je bilo u tunelu, tu negdje Beli Potok, šta ja znam, tu tuneli imalo, neko je viknuo od oni. A sto posto od oti partizana da je neko viknuo, "juriš", kaže, "na mitraljez, izkačajte u tunel, neko će da pogine a neko će da i ostane." I onaj, komadir, veli oni, mitraljezu, "medo", ne znam čoveku ime, zovu ga medo, kaže, "medo kosi u pojas", kaže, "sve ako tko pođe na vrata", kaže, "kosi u pojas." Niko nije ni mrdnuo. Samo je to taka priča. Onaj je promenio govor pa je viknuo na, da bi se oni uplašili da

0:13:00

pobegnu. Možda bi i ti dvojica pobegli. Ja nebi ni za, ni za, ni za živu glavu. Gde bi ja smeo kad ja nisam se možda ni vozom vozio, a da ja skačem u tuneli i koješta? Kad smo izašli onda svi, od jednog do jednog je probao glas i saslušavao, nema onaj glas. Koji sam ja glas čuo nije ga bilo. Onaj tko je promenuo pa vikao debelo i šta ja znam. Eh, posle u Beograd [Belgrad] kad smo stigli, na taj vagon je došla marica neka, automobil, prozori nema, samo vrata otvorili i mi pravo iz onoga u tu maricu. Nisam kroz Beograd [Belgrad] video niti znam koja ulica ni šta je. Ne znam ni dan dan. Još ja ne znam gde je taj vojni preki sud. Nije me ni interesovalo nikad to. Gde je bio vojni preki sud za te osude. Samo kad

0:14:00

sam ušao u dvorište, u_, kad su me izvodili, izlazili iz marice za u sudnjicu, ja pogledam na kapiju, vidim da od onud piše na srpski jedno a ono na nemački: vojni preki sud. I vidim da u dvoje na straža, jedan naš a jedan švaba. Jedan naš policajac, jedan švabski. Niti ja znam ulicu, niti sam ja_. Pa nisam mogao ni da je vidim nikad, jer iz sudnice pravo u maricu i pravo opet tamo. E, tu su osudili ti dva partizana. Odma trenutno sudija nas saslušavo sve, jedno po jedno, kao kad me saslušava_. // **INT:** A, na kojem jeziku? /// Eh, saslušavao je na nemačim jeziku a tumač prenosi. Tumač tu koji razume i on prenosi. (--) I oni dvojica su osuđeni na smrt i odma ih odvojili

0:15:00

na- od nas i tamo u drugi ćošak. (-) A mi ovam, u ovaj hodnik na ovu stranu, oni tamo i oni viknuše. Kaže, "braćo i drugovi srbi", kaže, "ako tko živ od vas ostane, osvetite nas", kaže, "mi smo s- samo ovoga minuta s vama, inače mi smo osuđeni na trenutnu smrt, (-) na streljanje." Niko ništa i ne gleda, a mani. I onaj kad poče da ih tuče, joj. Letu mu zubi iz glave kad ga kundekom udari. To udari, ono leti krv tamo. To je bilo moje naj-, najveće zastrašivanje i tako, jer take stvari nisam nikad video, kao mlad čovek. (-) I kad je tu bilo sve saslušano_. <uzdiše> Mene su greškom

0:16:00

(--) selo postavili tamo. Ah, u, u katalog, greškom selo. Mesto da sam iz Osipaonice, onaj je pogrešio pa je reko da sam iz Ostružnice [Ostružnica], kod Beograda [Belgrad] neko selo, kod Beograda Ostružnica. Takvi sam karton imao iz Ostružnice. Ja sam posle sam to video, ali nisam hteo ni da izpravljam. Šta da izpravljam krivu Drinu [Drina] kad to je_. A iz Smedereva [Smederevo], iz Požarevce [Požarevac], to ti jedan đavo iz Osipa-. Tako da je to mene poslužilo da sam ja iz Ostružnice. Ako bi utekao, nemož da me nađu, jer u Ostružnici taj ne postoji. Dobro, jesam ja i pobegao, ali posle nije ni bilo potere, nije ni bilo traga ni glasa o toga, već je bilo kraj. Recimo_. // **INT:** A našto su vas

0:17:00

osudili kad ste tamo došli, jesu vas_? /// Mene su osudili kao taoca nekog, a šta je to taoc i ja to ne znam. To je neko rezervisanje ukoliko ne nađem ovce za klanje, zaklat ću ove što ih imam, || eto to je to.

INT: A šta su ||| vas pitali?

BA: Molim?

INT: Šta su vas pitali?

BA: Pa pitali su me o svemu, jel sam (-) bio u šumu, jel sam sarađivo s, s nekom organizacijom, jel sam to, jel sam ovo. Ja sam sve to kazao da nisam, (-) eh, i tako. (-) Na kraju on je to pisao a (---) i ostalo je tako. Kada sam ja posle video da se ta boja mahom ništi, moja boja crna (Romi), ja sam ocu pisao pismo_.

0:18:00

A mi smo nekako ljudi (-) malo darovani sa tu psihologiju.

INT: A gde su vas odveli iz sudnice?

BA: U Beogradu, [Belgrad] u Sajmište bre. [p.t.] U Sajmište iz toga suda, a oda-, gde je taj sud bio ne znam. Na Sajmište sam bio. Tu smo bili tri meseca.

INT: I kako je to izgledalo kad su vas doveli tamo?

BA: <na razumi pitanje> Kako ne izgledalo? Eto, odredi ti, ti si u toj sobi, ti si u toj, ti u toj, odredi. Tu je imalo 150 gde sam ja bio, eto tako_. // **INT:** A vaš pr-, prvi susret sa logorom, kako je to izgledalo, kako su izgledale te sobe gde su vas stavili? /// Pa, izgledale su sobe kao i sobe, nisu bile tako jako prljave, nisu ni čiste. (-) Imalo je tamo gde se to spavalo. Imalo je tamo neki koji vodi red. Najstariji taj tko je, koga su oni

0:19:00

odredili da vodi tamo red i šta ja znam. Da mora da ideš da opereš noge da moreš da izađeš i tako to. Sve to ima da se čisti tako, a ka i obično svuda.

INT: A šta ste vi radili u logoru?

BA: Pa, eto šta sam radio, radio sam šta mi je tko i reko. (-) Ako treba da čistiš, čistiš, ako da pereš, pereš, ako da ribaš, da ribaš, ako da pomogneš, da pomogneš, da doneseš vodu i tako to.

INT: Jesu tu bili samo Romi?

BA: Pa, nisu samo. Neću lagat, nisu samo. Imali su mnogo, ali imali su i oni. Eh, video sam i čuo sam da kaže su doterali gomilu. To sam video njihove žene, gore sa sprata da su okolo došle, ali ti nisu unutra ni uterivani. Najverovatnije da su oni likvidirani odma.

0:20:00

Jer desi se neki cigan tamo opasan. Za vreme mojih tri meseca dok sam ja tu bio, znam da su dva, dva put streljali. Jedan su bili dvanest, a jednom su bili pedest. (-) Ali su ubivali, kako da kažem, malo promućurenije ljude, malo, malo, malo vrednije ljude. Kako da kažem, koji malo nešto vrede i razumeju, politički. (-) Neću da kažem da proste ljude. Još je tu poginuo jedan Rom, ali i on je ipak bio malo otvoreniji čovek.

INT: A kako ste znali za to streljanje?

BA: Molim?

INT: Kako ste znali za to streljanje?

BA: Pa, vidiš kako. Upadne naprimer, dođe tu ekipa i sad kaže, (--) daj

0:21:00

izdvajajte pedeset koji su vam, koji vam nisu po želji. I sad_. // INT: Kome to kažu? /// Pa, straži njihovoj, vojski. I ono ide i ćupi tebe, ćupi onogo, ćupi onogo. Sad, da li ga on zna, a svakako zna ga, jer sa s njim je svakog dana, tu rokovodi s njim. I ti čekas kao ovca kad će te uhvati, (nerazumljivo, 1 sek.) zakolje te i nema te i eto toliko. Šta je to, to je strašno, nije ništa. E, tako. Jednom su dvanaest ubili, a jednom su pedeset ubili. (--) Mi smo za ti pedeset doznali, za ti dvanaest ne znam. To je bila neka, neka sed-, neka, neka organizacija, nešto su oni (-) dogovarali se o nečemu, ne znam šta je. A za ovi pedeset kad su ubiveni,

0:22:00

to sam saznao da je ranjen nemački kapetan broda tu kod Dubravice [Dubravica], kod Krive Vrbe [Kriva Vrba], to je po novinama čitao švaba pa smo mi slušali. Švabski vojnik čitao, zna-, a znao srpski da nam objasni, "i vidite", kaže, "šta vaši ljudi radu, da vas", kaže, "ljudi pobiju. Vidi", kaže, "ranjen kapetan broda kod Krive Vrbe, Dubravica." I tamo, ne znam, za ranjenog kapetana došli su tu, te su uzeli pedeset pa su ubili. [p. t.] A da je mrtav, sto bi bilo. (--) I tako, drugi stvari šta ima. (--) Eto toliko deco moja.

INT: Jesu vas maltretirali u logoru?

BA: Molim?

INT: Jesu vas tukli u logoru? Jesu vas tukli u logoru? || Jesu vas mučili?

BA: Pa vidiš šta, ||| ako nisi (-) prilagođen kako ti se

0:23:00

kaže, ti si obrobosan. Ja sam uvek bio prilagođen, ako si zovnuo ovoga čoveka, ja sam potrčao da u radim, da pomognem, da budem, da budem spašen, brate. Jednostavno da budem spašen, da budem dobar, da budem spašen, da bi preživeo. A i možda bi i nebi_, ali smo mi imali jedno mesečno pismo kući p- da šaljemo. I ja pošaljem ocu pismo da mi nabavi pod koju cenu političko uverenje. (---) To se ne sme tamo (--) preko cenzure, svako pismo otvoreno ide, ali mi smo znali naš posao i ja mogu i sad da ti pokažem da napišeš na belo

0:24:00

a ti da čitas a belo. Dovde je pisano crno olovka, pa, odavde je ostalo parče belo. I ti na to možeš da čitas b- na belu kartiju, to niko nije mogao ni da zna, ali to je znala samo_.

INT: A kako, objasnite mi!

BA: E, tako. Staviš dole staklo da bude ravno, onda staviš beli papir. Pa staviš drugi papir pa kao kad deca precrtaju paru. Pišeš preko belog papira, na onaj drugi papir ostaje sve, udariš u vodu i staviš kod svetla ili na sunce ili (nerazumljivo, 1 sek.) čitaš sve lepo. Pišeš malo krupnije da bi se dobro razumelo i čitas.

INT: I šta ste napisali ocu?

BA: Napiso sam, ovde je stvar opasna, pogotovo za crne ljude (Roma), nabavi mi političko uverenje i gledaj nekako i dopremi

0:25:00

ga. (-) I on je to_. Jest da me ko-, jest da ga košta, ali za život nikad nije para velika, za život.

INT: A kakvo uverenje?

BA: Uverenje. I danas ono postoji, tamo ga uzeo onaj moj slepac. (---) Da nisam (--) jevrej, da nisam cigani, da nisam odmetnik u šumu, da nisam ni saradnik, da nemam nikake krivice.

INT: A tko je izdavao ta uverenja?

BA: Para izdavala, eto to je izdavalo.

INT: Kako, objasnite mi.

BA: Se-, sekretar opštinski, aeh, on je tu bio moj komšija. Tko je sekretar, razumeš, kao što je delovođa i tako. Onda se zvao delovođa koji vodi, koji

0:26:00

to piše i sve izdaje. A moja mati i njegova mati, one su bile nerazdvojene, aeh, za Prv-, za vreme Prvog svetskog rata. Ljudi u ratu, one su zajedno radile, zajedno kod moje kuće imalo goveda, te su orale, sejale, jedan komad proje su delile, leba, šta je bilo. Deca su jedno isto te jela i sve to i mnogo dobro su stajale i_. Ja kažem mojem ocu, samo se pojavi kod baba Jele da ti Čeda to izda, jer on je bio Bog i batina za opštinu. (--) I ono, on_, ali reko, kako se može, onako. I moj otac ondak otidne i proda jednog vola, možda sedamsto kila koji je radio sa drugim, a jednog ostavi i otidne. Kaže, "Jelo,

0:27:00

Branka će mi tamo", kaže, "ubiju, strada džabe, dete nije ni krivo ni dužno nit je što radilo. Ti znaž tu smo komšije, ako bi hteo Čeda da mu izda jedno političko uverenje, ja ću da mu napišem šta treba da mi izda a ti da mu narediš." Jer to je njen sin. "Da ga", kaže, "zamoliš i da ga namoliš da mu to izda. Ukoliko mu ne izda, on će tamo da ga", kaže, "propadne, da ga ubiju."

INT: A koliko je koštalo to uverenje?

BA: Pa koštalo je to, ja onih para, ne znam kolko je bilo, jer nisam kući bio, ne znam kolko je to vredelo. Ali znam da sam goveda ostavio, vol od sedamsto kila, to je bik od četiri, pet godina. Moj (ga) otac prodao i sve je te pare dao to i babi, ne njemu. Njemu nije smeo ni po uvu on to da u-, da po-, pomene

0:28:00

nego toj babi, njegovoj majci dao. "Ovo je", kaže, "Jelo za tebe da učiniš, da moliš Čedu da učini mi to i da donese tu kod tebe da ostavi" i tako. Onaj je malo valjda prihvatio materinu savet i tamo predsednik opštine udari pečet i potpiše taj i taj. Eh, artija prazna, ovaj posle dopunio i potpiso se on tko je izdao. Kad je moj otac došao u Beograd [Belgrad]_. On je poznavao lično ovoga Milana Nedića [p. t.], tko je bio zapovednik Srbije onda, zbog Prvog svetskog rata, jer bili su u ratu. Onaj je bio oficir i onda. On lično se javi kod njega, jer on je bio zapovednik Srbije. I on mu pošalje dva vojnika, dva podoficira

0:29:00

i dođu na logor. I tamo se javu komandantu i mene izvedu do kapije, pozovu me švabe.

INT: Sad ćemo da prekinemo zbog promene trake.

BA: Ajde.

< kraj tape 2 >

Tape: 003

0:00:00

<ton počeo prije slike>

BA: _me izveli na kapiju, (-) <Bild> ah, onaj me oficir Nedićev pita, kaže, "dečko, jel hoćeš da izađeš odatle, voliš da izađeš?" Reko, "tko nevoli da izađe iz klanice, (-) svaka bi," reko, "životonjia pobegla a kako nebi ja." "E, pa", kaže, "mi će ti da obrazložimo kako moš da izađeš." "Kažite." "Možes da izađeš, ali samo da dođeš kod nas u vojsku", || da odem kod_. // **INT:** A, jesu oni ||| dobili va-, uverenje vaše? /// Oni su sve to pregledali i da sam ja ispravan oteran, ali oni mene kažu da bi ja morao da odem, pošto sam ja u ponuleso, da idem kod njih u tu njihovu vojsku, Nedićevu.

0:01:00

(-) To mi oni ponudu. (-) Ja kažem, "ja sam čovek nepismen, ja," reko, "za puško da se uhvatim nebi smeo pa kad bi me", reko, "odma sad neko ubio, ja pušku da uzmem neću." "Pa to nije ništa, pa ovo, pa ono, nećeš ti da vršiš neke velike stvari, da moraš da čitas, da pišeš." "Mene je od puške jednostavno strah i ja ne mogu", reko, "da se pomirim." (---) Švaba komandant kaže, "pa eto", kaže, "kad ne sme i neće da izađe, njih godine kaču." Kaže (--) "neka ga tu." I ja ostanem tu. // **INT:** Gde? /// U logoru. Ostanem u logoru, nisam smeo, jer morao bi da izađem da budem vojnik, da ratujem s nekom. (--) I ja ostanem tu.

0:02:00

Kad sam tu ostao, oni me uzmu i preko onoga, u onaj katalog zavedu me u treću kategoriju krivaca. Znači, prva teška, druga te-, lakša, ja sam bio u najlakšu kategoriji krivaca, odnosno samo eto koliko sam tu. (--) Tu sam proveo tri meseca. Posle tri meseca su nas opremili, nas osam stotina, ti malo lakši krivaca da nas teraju na te

njihove radove. // INT: Koje je to godine bilo? /// Pa, bilo je četrdeset i treće godine [1943], četrdeset i treće [1943] godine. Da radimo (-) teške poslove, fizičke poslove i tako. Utovarali smo sve i svašta

0:03:00

za njihovu vojsku. // INT: A gde? /// To je terano gde se kud zakači, gde se napravi naprimer logor. Žica se tu okoli, onda tu mi stanujemo pod šatorima, vojska na čuva. Na posao se tera pod puškom, ideš, radiš, vratiš se. I tako.

INT: A gde su vas prvo oterali?

BA: A prvi, prvo sam bio u Priboj na Limu, prvi, prvo sam tu bio. Da, tu sam bio, ne znam, da li dva meseca, da li tri. // INT: I šta ste radili tu? /// Tu smo utovarali (-) neke kutije, šta je u njima bilo, ja ne znam. Dolazele su kamionima, a mi smo u voz utovarali. A bilo je tu_, od otud (-) iz neki fabrika, ili municija_, nešto je teško bilo.

0:04:00

Ili municija, ili neki lom materijal, ne znam šta je. Bombi_, šta je, ne znam, tu nikad niko nikom nije kazao. Radiš nešto a ne zaš šta radiš. (-) I tako, tu smo bili dva, tri meseca_ // INT: I kako je izgledao je-, jedan vaš dan tu, koliko dnevno ste radili? /// Pa, kako da ti kažem, radiš od ujutro od doručka u koliko stoji, sedam, osam, pa do tri, do četiri.

INT: A šta ste jeli?

BA: Pa eto, vidiš, u jutru dobivali smo za doručak kafu i proju. (--) To je sto grama proje, jedna (-) kašika ona velika kafe od ječma, ona geršla kako se viče, ponekad i tako.

0:05:00

INT: I onda se odlazili na rad?

BA: Molim?

INT: I onda se odlazili na rad?

BA: Odlazili smo na rad. Kada se vratimo onda jedemo, tri sata, četiri, kad kako. Kad kako ima posla. Ako ima sila tu posla, onda budemo do četiri sata, ako nije onda dva, pola tri idemo. Sve isto pod stražom, u kamione, ne peške. Tu peške nismo išli, u kamione. || Straža_. // INT: A šta ste ||| recimo za ručak dobijali? /// Eh, tko to može sve da zna. <smije se> Tri lista od kelja, (nerazumljivo, 1 sek.) kazan, voda i koješta, (-) šta ti kuha. Pa i ja sam s inim zarobljenicima razgovarao, kaže, bre, rob je takav, šta možeš.

INT: Jeste vi međusobno razgovarali, zarobljenici,

0:06:00

o čemo ste pričali?

BA: Pa, eto, međusobno.

INT: || O čemu?

BA: Ti mene, ||| ja tebe. Šta možemo, nema_.

INT: A o čemo ste pričali najčešće?

BA: Pa pričamo eto o teškim životu, o slaboj hrani, o nismo kod kuće, zašto su nas doterali, ništa ne dugujemo nikom, tako, (--) eto.

INT: Jeste pričali o svojim porodicama?

BA: Pa, to je svakodnevno. Šta mi radi taj, pa ovaj, pa kako je ovaj, pa da li je taj živ, pa da li je negde_. Onda su bile razne vojske, pa razna mobilizacija, pa razna teranja, pa sve to tako. Onda su noći i u selu provođene van kuća, i u selu su noći provođene van kuća, tako je vreme bilo.

0:07:00

Doći će noćas, potražiti će te, a mora da ideš.

INT: I koliko dugu ste bili u Priboju na Limu [Priboj na Limu]?

BA: A bio sam kod Nemaca_. A u Priboju na Limu, pa bio sam dva meseca možda, možda i više. Ne možeš ti baš to, nisam ja beležija i to je_. Onda redom bili smo na više mesta, da. Onda boravio sam u jednoj (-) užičkoj školi. Da li je škola ili je gimnazija? Tu je ipak_, tu smo ipak bili kao štaacionirani a morali smo tamo da idemo da (-) radimo neke teške stvari. Tu je u nekoj okolini bila neka fabrika oružja, šta je tu bilo, Boga pitaj, opet neki utovar. Onda gde se neki most poruši, gde komunisti, partizani poruše most, to smo morali mi sve da radimo, one fizičke radove koje

0:08:00

recimo ne radu majstori, ali kamenje, stenje, betoni, (-) šinu da nosiš tako (nerazumljivo, 1 sek.). Eto, to smo mi radili. Šta možeš drugo da radiš, nisi školovan, nisi pismen pa drugo ne znaš, e. To ti je.

INT: Jesu vas maltretirali za to vreme, jesu vas tukli?

BA: A, vidiš, kako da ti kažem, (-) ako nešto ne poslušáš ili nešto mu nije dobro_. Da li mu nije dobro, on se izdere i poneki i dobije i batine, tu nema šta. Dobije i batine ako ne, ako mu nešto promrmljaš, a on ne zna šta si mu promrmljao, progovorio, dobi poneki i batine. Možda on misli da ga psuješ, da ga vređaš.

INT: Jesu vas nekad tukli?

BA: Molim?

INT: Vas, jesu nekad tukli?

0:09:00

BA: Pa, kako da ti kažem, (-) ja nisam to zaslužio, neću da lažem, pošteno. Nisam zaslužio nikad. (-) Jest je on neprijatelj, ali ja nisam zaslužio tu. Ako je viknuo ovoga, ja, "izvolte, Gospodine, majstore", kako hoćeš. (--). Ja sam bio poslušan. Kakav sam bio kući, takav sam bio i tamo. Možda tamo mnogo bolji nego ovdje i tako. (-) I eto, preživeo sam.

INT: Gde ste otišli posle Užičica?

BA: Išli smo posle (na) razna mesta. Crno Goru [Montenegro], onda bili smo i u Zadar negde. Utovarali smo i brodove, teške stvari, radili smo. Mi smo bili posle radna logorska jedinica, eto.

INT: A šta ste utovarivali?

0:10:00

BA: E, sve to mahom vojni materijali. Mahom vojni materijali, mi nismo ništa ovako_, vojni materijali.

INT: A kako ste znali da su to vojni materijali?

BA: Pa kako ne znamo, kad vidimo šta piše u onoj paketu, onom gomili, tu smo saznali da tu ide, ovaj, materijal za tamo afrički front, šta ja znam.

INT: Od koga ste saznali?

BA: Pa, eto tako, vidim. Oni pričaju a mi smo pomalo kapirali jezik, pa eto tako saznaš.

INT: A šta su pričali?

BA: Pa, pričaju, to ide tako, pa to ide ovako, pa to je to. A mi eto čujemo pa znamo da je to (--). odeća, obuća, onda hrana, materijal razni, konzerva. Jedno, drugo, sve to, tako.

0:11:00

Utovaramo u brodove i to je. (-) Pa nisu veliko ni krili tako, šta ima da krije, to se zna. Onda je bila još snaga jaka. (-) To ide za taj front, to ide za ovaj, to ide za onaj, (--). tako. (-)

INT: I koliko ste bili u Zadru [Zadar]?

BA: Pa ne mogu da odredim vreme, (-) mi smo bili uvek u pokretu. Gde god je potrebno bilo da se radi, (-) oni nas transportuju kamionima i oteraju da radimo, e tako.

INT: I koliko dugo ste bili u tom radnom logoru?

BA: A koliko sam dugo bio? Bio sam četrdeset treću [1943] celu godinu (-) i četrdest četvrtu [1944],

0:12:00

godinu, mesec ne mogu da odredim, jer sam_, (-) znam da je bilo pri jeseni, a da li je bio septembar, dali je bio august, kada smo mi od njih pobjegli.

INT: Kako ste pobjegli?

BA: A pobjegli smo eto tako, ja nisam ja organizator, ali imao je organizator za bekstvo, stariji jedan čovek koji je znao i politiku i znao je i stvari kako stoju.

INT: Jel mu se sećate imena?

BA: A, sećam se, kako se ne sećam.

INT: Kako se zvao?

BA: On se zvao Stepan, a (--) mesto je okolina Kragujevca, ali (-) kuća, sve to šta je_, ne znam. Uglavnom, on je

0:13:00

izveo nas šest u pola noći da pobjegnemo. Nije smeo on tu masu da pobuni, jer tu je straža. Tu je, nego je bilo jedan italijanski logor. (--) Ovi (nerazumljivo, 1 sek.), ove vojska što je bila kao protiv Nemaca. Ona je_, ona nije saradivala s Nemcima, ona je bila okrenula leđa njima, oni su, su bili zamerili i nisu teli sa njima da ratuju više u savezu. I nama tu kroz tu žicu često puta kad nema nikaka straža da ne vidi, priču "Serbi, Serbi, bežite", kaže, "kod nas." "Mi", kaže, "begamo za Srbiju", kaže, "begamo za Crnu Goru [Montenegro], za Jugoslaviju [Jugoslawien]", kaže.

INT: A gde ste vi tad bili?

BA: A u Crnoj Gori to isto bilo. (-) Kaže, "mi

0:14:00

begamo." Kaže "a gde idemo?" "Mi idemo", kaže, "kod Tita. Idemo kod Tita", kaže, "u pomoć." I taj je bio verovatno sa njima u događaju, taj što nas izveo. U pola noći je preseko žicu i odveo one u talijanski logor. A logor_, a vojska već bila spremna u kamionima za bekstvo.

INT: A gde je bila nemačka straža tad?

BA: Pa tu su se, tu su se oni tukli tad, tad je bila bitka. Bila je bitka, samo je ne-, talijana bilo mnogo. Tu je bila, Boga pitaj, ne verem da nije bila divizija. A znam da je Nemaca imalo tu, kako bar oni kažu i oni pričaju. Vuk jedan bio, tu je bila bitka. Mi smo u toj bitki u najvećoj i iskoristili gužvu te smo se, te

0:15:00

taj presekao tu žicu, te smo pobjegli kod Talijana.

INT: A tko je napao logor?

BA: Pa, nije niko logor napao, nego su Nemci napali Talijane. A Talijani su dali otpor. Jedna, neka, neka snaga, a neka je kidnula, glavna snaga je pobjegla. Sve to kamioni spremljeni, sve to vojska spremljena i samo da krenu i mi, pa izvede me taj i otidnemo. (-) Oni su posle ostali kod Partizana, a ja i jedan moj drug, mi smo_. //

INT: A kad ste izašli iz logora, gde ste krenuli? /// Krenuli smo (-) prema Nikšiću [Nikšić]. Boga pitaj, noćno vreme, nisam mogao ja da znam, oni sve što vozu, oni znaju. Uglavnom kad smo sišli, to su bile

0:16:00

livade, šume, planine. (-) Tu su imale vatre, tu sam video || da ima vatre_. // **INT:** A, a čime ste bežali? Peške? /// **BA:** Molim? ||| More, kamionima. Talijani nas dovezli, Talijani nas odvezli. Tu smo vidli da ima na jednoj planini vatre, izrezane petokrake. To je njihov znak, vatra gori, a petokraka vatra. To je njihov znak da oni tu stanu. I tu su oni stali, šta su tamo radili. Mi smo ostali sa stim našim vođom. (-) Počeli smo da plaćemo, mi smo izišli iz, iz crniša na goriša. Sad će tu da odemo u, mora da budemo u vojsku, tu se gine kao mravi. Kaže, "momci, ako niste", kaže, (-) "neće da idete s nama, možemo da vas ostavimo." "A, gde ćemo ovde, ovde će nas neko pobije,

0:17:00

pohvata." "A", kaže, "šta da mi radimo? Mi vas pozivamo, idemo u partizane dobrovoljno, a silom neće da ve teramo." (-) Ja posle pitam onog mog druga, to je bio Beograđanin, je neki Dule, ali čovek školovan, student četvrte godine. "Dule, a kako ćemo?" "A bre, Acković", kaže, "ostat ćemo tu", kaže, "u šumi, pa ćemo u jutro da vidimo kako ćemo. Ako može se dobatamo Srbije", kaže, "begamo i dalje." Tako smo i ostali i vojska se razporedila, otišla. Talijani otišli u savez s partizanimu sa, sa, mi ti nismo znali, nismo vidli. Vidli smo da se oni rukuju tamo, jedno drugo primaju i šta ja znam. (-)

0:18:00

Mi dođemo_. Išli smo posle možda čitavi dva dana. // **INT:** A vi niste krenuli s partizanima? /// Ne, ne, ne, ne. Ne. Možda smo mi i dva dana putovali dok smo došli do granice do Srbije. Znam da tu_. (-) Bora-, na Boravu Glavu [Borova Glava] da smo stigli_, (-) i tu je granica Srbije [Serbien] i Crne Gore [Montenegro]. Naišli smo na stražu, (-) koja čuva, obezbeđuje granicu. (-) S jedne strane srpska, a s druge strane crnogorska straža. I onda je granica postojala Crne Gore i Srbije, to znam. Mi se tu javimo. Odakle ste, tko ste, šta ste, jeste kuriri partizanski, jeste ovo, jeste ono? Mučili me malo, nema tu laža. // **INT:** Kako su vas

0:19:00

mučili? /// Pa eto, mučili me, pritiskali me da kažemo koji smo, šta smo. Mi kažemo, mi smo iz logora pobjegli, evo imamo ove oznake, kartice, drugo šta imamo, ne mam ništa. Tu me oni držali možda pet, šest dana pod prismotrom. Kad vidili da ništa mi ne reagujemo, držiš me, držiš me, daš mi da jedem pa ćutim. (-) Kaže, "momci, jel bi", kaže, "ostali vi u našu vojsku?" Četnike, u četnike. Četnici su bili. "Pa (-) mi bi ostali, ali skoro dve godine ne znamo šta nam je s familijom, mi smo iz Srbije, pa eto. (-) Radije bi bili da odemo do kuće, pošto smo već izkoristili gužvu te smo pobjegli."

0:20:00

(-) Kaže, (-) "pa na kraju ako nećete", kaže, "da ve pustimo pa idite." (-) I pustu nas, pustu nas. Reko, "da li neće niko da ne smeta od vaši, od nekoga?" Kaže "dati ćemo mi vi potvrde da ste bili ovdje na prismotru, da ste izpitani i sve, (-) parče papire." Kaže "sa našom oznakom da vas niko ne dira." Stvarno tako i jesu. Niko nas nije ni dirao, još su nas, nam pomogli te su nas dovezli od Ravne Gore, [Ravna Gora] od Borove glave [Borova Glava] do Užica [Užice]. Njihova komora, konji, kola, koji su išli za hranu, do, nas voze su nosili tamo u šume. Dovezli i tako je onaj rekao da voziš ovi dvoje,

0:21:00

da vozite ovi dva dečaka do Užica [Užice], neka uhvate voz, idu za Beograd [Belgrad]. I mi tako posle dođemo u Beograd. Tu sam živeo kod onog druga jedno petnaest dana, možda dvadeset. (-) Pa reko, Evre, dosta je više, (-) dosadi. On je imao samo mater, otac mu bio u zarobljeništvu, nije imao_. Kaže "nije teško, šta ima da jedemo, da jedemo." Jest je bilo onda teško, bila je velika muka, ali šta imamo to je. Mi nismo smeli pa ni da se pojavimo, nismo smeli nigde ni da radimo, nismo smeli ništa. (--) Ja odi. Posle dobim neku paricu, uhvatim put i vozom dođem kući. Ali nisam smeo ovud preko Smedereve [Smederevo], ovaj preko Male Krsne da dođem, nego

0:22:00

uhvatim onaj voz okolo preko Mladanovca, tamo me niko ne zna i ne poznaje ipak. Gde sam došao tu malo do Lozovika [Lozovik], ovuda nisam smeo da se javim. Onda posle znam, odem pravo na Moravu [Morava] i znam za gde Morava brzi za Dunav. [Donau] Tamo je moje imanje i ja pored Morave išao sam celi dan. I odem kod moje, tamo imanja i kod kolibe i tu tako posle mi dolazio otac. Ja se javim ocu (-) da mi donese pomalo za jelo i tu ću da boravim prekrivem, ne vidi se da je kraj. Moj otac to pronašao novine da Rusi, kaže, prelazu Karpate, nastupaju ovamo, kraj je, kaže, blizu i tako. Ja sam se tu krio neko izvesno vreme, kratko_. // INT: Ko je to godine bilo? ///

0:23:00

BA: Pa 44 [1944]. Krajem 44. [1944], pred oslobođenje. I ja sam rekao ocu, "nemoj braćama da pričaš da sam ja tu, jer oni su meki na jezik, javit će ovim, onim i tako. (-) Ako hoćeš da doneseš ti za jelo, ti mi donesi." Ja s-, u kolibu nisam preko dana, van. Tu su ogromne džungle, ogromne šumarci su i tako. (-) I tu sam kratko vreme živeo i jednog dana dođe moj otac, kaže, "bre deco, da beremo kukuruz, da beremo, da nosimo." Brali smo taj dan kukuruz, kaže, (-) "Rusi", kaže, "stižu. U toku noćas će da stignu. Od ovud, od Velike Plane [Velika Plana], od tud, od juga,

0:24:00

eh, nebojte se ništa", kaže. "Slobodno, iz-, pojavi se slobodno, radite i tako." Mi naberemo kukuruz i pođemo kući. I nismo išli jedan kilometar sa s kolima i već se udariše ovde kod naše stanice. Rusi stigli. vabe, Nemci su tu. Potukoše se. Počeše slame da se pale, znaš zapaljivi zrno od granata. Moj otac kaže, "deco nema kući", kaže, "vraćamo se natrag na kolibu", kaže, "dok se ovo ne završi, ova bitka." I mi vratimo se. Otac sa konjom, a mi smo oterali volovska kola. Ja prevarim brata da on vodi oni volovi za tamo. Ja uđem u jedan kukuruz i zamaknem trag. Brat otidene za ocem, taj mlađi, a ja pobegnem kući.

0:25:00

Ako, reko, bar da budem kući. (-) I tu sam došao i tu je tuča bila, pitaj Boga koliko (-) ali samo eto ja sam već na tu vatru naučio. Nisam se toliko jako plašio. Narod je izbegao. Ja sam zauzeo jednu veliku rupu od cigle i tu sam pod nju zakopao se unutra još, osim baš ako oće dođe mi mete na glavu nešto. Tu sam preživeo šest, sedam dana, dokle je ta bitka bila. To je bila bitka oko šest, sedam dana. (-) Tko je od Požarevce [Požarevac], tko je od ovud. I posle šest, sedam dana konačno otišli Nemci, Rusi dođu i eto. (--) Posle nas (--) neko vreme

0:26:00

mobilšu.

INT: Tko?

BA: Partizani mobilšu mene i brata, eto.

INT: I gde ste otišli s partizanima?

BA: Ja sam otišao za Bosnu. A bratu sam rekao da se ne pojavljuje, jer on je bio 27. [1927] godište. Njega je za tri dana uhvatila ratna ta škola i rat, za tri dana. On je 27. decembra rođen. Da nije prejavljen on bi bio u 28. [1928] godinu, a 28. [1928] godište nije mobilisano, a 27. jeste. I on za tri dana, ti tri dana. Kad sam ja otišao za Bosnu on je posle sedam dana. I njega za Srem oteraju, on tamo i poginuo. Da. (--) A ja sam tamo prošao kako sam prošao, što reko onaj. // **INT:** A vi ste bili u Bosni, gde? /// Bio sam redom od_.

0:27:00

Borba od Zvornika [Zvornik] pa skroz redom kroz celu Semberiju [Semberija] i_. I gde ti možeš sve i da, to se ne može zapiše. (-) Znam gde je sve imalo bitke, gde je bilo. A inače u prolazu ti ne znaš da li je Osipalica, da li je Slobad. <smije se> (nerazumljivo, 2 sek.), kad se prođe možda_. Tko je natrag, tko je napred po pedeset kilometara, napred, nazad, levo, desno, to. // **INT:** A, u kojim bitkama ste vi učestovali? /// Pa, to je bila ova (-) peta ofenziva je bila, peta ofenziva. Šesta je bila završna (--) i tako.

INT: A koja je to jedinica bila?

BA: 23. srpska, Sedma brigada.

INT: A kako vam se zvao komandant, jel se sećate?

BA: Glavni komandant

0:28:00

je Pet-, <maše glavom> ovaj, Kostanać, Kostanać.

INT: Sad ćemo da prekinemo zbog promene trake.

<kraj tape 3>

Tape: 004

0:00:00

<ploča, glas INT se čuje>

INT: <smetnja tona> Rekli ste nam da vam je glavni komandant bio Kostanać.

BA: <puši> Kostanać.

INT: I gde ste sve išli s partizanima?

BA: Pa išli smo, kako da kažemo_. To je bio front, to je bio, to je bila frontalna borba, to nije bilo gerilstvo. To partizani nisu bili, to je bila narodnooslobodilačka vojska Jugoslavije. Ja sam mobilisan. (-) Mobilisan sam bio (--) u tu i tu diviziju, 23. srpsku, Sedmu brigadu i tako. Recimo vod ta i ta i tako. (-) Bio sam prvo (-) rovac, (nerazumljivo, 1 sek.), posle sam bio i sanitetlija, (nerazumljivo, 1 sek.) ranjenika i sve i svašta. Znaš,

0:01:00

tu se menja, kad gde šta treba, kako, (-) kad kako te zadesi. (---) Razne slučajevu su tu. Što rekao onaj ne dao Bog nikim i tako. Eto, to ti je. Posle sam prikraju završetka rata (-) bio sam sprovodnik recimo municije, komore i šta ja znam. (--) Tu sam oštećen pre završetka rata, u tu nogu.

INT: Kako?

BA: A eto, pao sam pod kola pa me pregazila kola pa ništa. Odneli me u bolnicu, pa lečili, izlečili, pa eto.

INT: Gde su vas odveli u bolnicu?

BA: U Valjevo. Prešao sam u Srbiju,

0:02:00

prenešem sam u Srbiju, u Valjevo sam bio u bolnicu.

INT: A šta vam se desilo s nogom?

BA: <pokaživa nogu, ne vidi se> Pa eto pao sam i tu mi je prošla kola pre-, preko noge. Vidiš, to je noga ispravna, a ova je noga oštećena u koleno. Tu ispod kolena, tu mi je to pregnavljeno, izbačena koska napolje pa je to bilo opraljeno. Pa sam ja prepošle godine ubio se, pa sam ponovo pokriviljao, pao sam iz koli.

INT: I odveli su vas u bolnicu u Valjevo?

BA: U Valjevo bolnicu, tu sam bio. Ne znam baš toliko datum, ali od polovine aprila do 15. maja. (-) Znam da 9. maja, odnosno 10. ili 11. znam da mi je otac došao. (-) Brat mi poginuo, (-) u Zagreb 9. maja,

0:03:00

na dan oslobođenja. (-) I on je došao kod mene da mi kaže i da me pozove ako može da me pustu da idemo da ga donesemo. "Bolje će", kaže, "ipak ti da (-) prođeš, pre će da budeš", kaže, "pomognu pošto si i ti vojnik i tako, oštećen i tako." Došao kod mene. Nije mi odma izpričao šta je bilo i kako, ali ja premećavan starca da on kapu ne skida ni kad jede, a mani da skine kapu kad ide. On skinuo kapu i stavio u torbu. I na kapiju ja sam, već maj mesec pa topli, izašo sam bio vec na terasu. Već sam bio o- okoverko se, opravio se i starac na kapiju. Straza kaže,

0:04:00

"Acković ima posjetu." Reko, "ja ne mogu da silazim gor sa sprata", reko, "pustite ga neka dođe." I oni ga dovedu tamo, on dođe kod mene. (-) Tu smo pričali ovo ono. Pitam šta radi Ljubiša, on me prvo iznenadi, kaže, "dobro je", kaže. "Jel je", reko, "preživio?" "Dobro je", kaže. Ne priča da preživio, on kaže dobro je. Ja (--) gledam ga, nije onakav kao što je bio starac. "A ti mene", reko, "nešto ovako kra-, pričaš, ne pričaš mi istinu, nije to." On se zaplakao i kaže "ma poginuo", kaže, "poginuo". "Gde, bre poginuo? Kad sam ja slušao jučer radio objavljuje

0:05:00

(-), aeh, Zagreb, naši ušli, (drugi) predaju se." "E, pa", kaže, "tu je i poginuo baš na ulaz u Zagreb. (--) Posle objavljivanja", kaže, "pada on je poslije sat poginuo." Kaže. Jer tu je imalo ostataka, znaš, koji nisu se predali, koji nisu iz-, to su osvjetnici. Kako da kažem, ostao neki, razvukau rafal po četi i završio posao, rešio i svoju sudbinu, ali eto i osvetu napravio. Šta može, tako je to. (-) I tako posle on pitao je tu upravnika bolnice, može li da me pusti, jel sam ispravam za hodanje. Kaže, "sutra zasjeda komisija", kaže, "da mi nekoliko

0:06:00

pregleda da li mož da se odpusti ili ne može. Ako može," kaže, "on će vam da dođe. Nadaj se za tri dana", kaže, "odgovor ili će da dođe ili ne." <kašlje jako> Ja sam poslije i sam molio da me pustu koliko to, i imao sam malo posledica, ali ja sam se kao ohrabrio da bi otišao, da ocu pomognem da toga brata donesemo i tako. (-) I oni me pustu, odpustu me. I ja dođem kući te pripremimo malo pare i tako otidnemo i donesemo brata kući.

INT: Jel tad već bilo oslobođeno?

BA: Da, da. Oslobođeno. Posle

0:07:00

15. maja. Mi smo (-) od prilike dvadeset- il 21. maja (-) otišli za njega. Bio je neki deset, dvanaest dana u zemlji. Znete, pa moj ga otac zatrpao sa vojskom. Otac zatekao ga na mestu gde je poginuo. Još živci još mrda u ruke. Nije smrtno baš bio pogođen, (-) nije (nerazumljivo, 1 sek.) izašlo i tako. Sve su to (-) stvari koji se u narodu događaju, šta možemo, i tako.

INT: Kako ste se vi osećali kada ste saznali da, da je došlo do oslobođenja, da_?

BA: Puno veseo, puno rad-, pono sve, ali eto vidiš, mene je ožalostilo, (-) jer poginuo

0:08:00

mi brat. Baš na dan oslobođenja. Posle sat kad je objavile radio stanice i sve to.

INT: Šta ste prvo pomislili kad ste čuli da je rat gotov?

BA: Mnogo dobro, mnogo dobro. Bit će slobodno, ićemo slobodno, moći ćemo sve da radimo, (-) slobodno da živimo i eto, šta drugo.

INT: I posle oslobođenja šta živeli gde?

BA: Posle oslobođenja živeo sam izvesno vreme kuć.

INT: Gde?

BA: A, u Osipaonicu [Osipaonice]. (--). Onda posle sam (---) išao_. // **INT:** A kako se živelo tad u Osipaonici? /// **BA:** Molim?

INT: Kako se živelo u Osipaonici posle oslobođenja?

BA: Pa, živeli smo eto_. U miru je uvek dobro, pa što imaš, imaš, to,

0:09:00

uvek ti je dobro.

INT: Čime ste se vi bavili tad?

BA: Pa, kako da ti kažem, ja sam bio tad prilično oštećen zdravlja. Onda noge_, nisam radio ništa, neću da lažem. Mogao sam stoku da pustim pomalo, pošto je bilo dvorište poveliko. Nije samo ovo i ono drugo, to je bilo poveliko dvorište. Pa imalo voće, pustio sam stoku da pase, imalo pet, šest ovaca, neke koze, malo svinje, jedno, drugo, to sam. Bavio sam se tim, tako malo pustio stoku te sam ranio i tako (-) za jedno šest meseci. Posle šest meseci (---) išao sam na komisiju zbog noge.

Komisija me osposobila da sam ipak zdrav i sposoban. Kad me pozovu da odoslužim vojsku i tako dalje, eto.

INT: Jeste išli u vojsku?

0:10:00

BA: <smije se> Išao sam, ali puno kasnije, doslužio sam, ali puno kasnije.

INT: Kad?

BA: <lice mu se djelomično ne vidi> Eh, to je puno kasnije, i imao sam velike posle probleme, (-) i odanašnje, i tako reći onda-, ondašnje vlasti tu nebi mogao da lažem, šta ima.

INT: A kakve probleme ste imali?

BA: Eh, a kake, pa, to su druge_. <stavlja prst na usta u znak šutnje> To su priče za_. Ne.

INT: A kad ste se oženili?

BA: Ja sam imao ženu ranije, ja sam bio oženjen ranije. Imo sam šest godina ženu. (-) Nismo imali dece, pa sam poslije kad sam se stasio kući sa, s Radom se oženio.

INT: Kad ste se oženili?

BA: 52. [1952] godine, valjda 2. februara, tako.

INT: A kako ste upoznali svoju

0:11:00

|| ženu?

BA: Molim. ||| Pa tako što je, ona ima tu tetku u naš komšiluk tu blizu i tako. Ona je i ona imala prvi brak, ima ona sina iz prvog braka i tako. Eto, tako.

INT: Koliko dece imate?

BA: Pa, imao sam četvero, jedno je umrlo, troje imam živi (-) sa njom. A ona ima četiri, ona ima jednoga drugog.

INT: A kako vam se zovu deca?

BA: Ah, jedan se zove, prvi Dragoljub. (-) A, druga se zove Gordana, (--) a ta šta je umrla ona je bila Ljiljana, (-) a ova treća ona je Slavka, ova najmlađa,

0:12:00

ona je Slavka, e, tako, toliko.

INT: A čime se sad bavite?

BA: Pa ja se bavim starim poslom, zemljoradnjom. I danas i jučer sam bio_, vidiš kaki sam prljav, pravio sam čorbu da prskam vinograd, lozu da radim. Učim ovoga Sašu.

INT: A tko je Saša?

BA: Pa Sašu, ovoga mojeg unuka, jer on ostaje ovde, tko će drugi. On i ova njegova mlada, ova Tanja, ova mala.

INT: Jeste svom unuku pričali o tome šta ste doživeli za vreme rata?

BA: Ah, vrlo slabo. I moj otac nije meni hteo da priča dokle god ga muke nisu našle. (-) I kada je došao kod mene u bolnicu, on je tad izpričao kako je sve moralo da se negde nešto uradi,

0:13:00

(-) ma da je to silom moranja, ali eto ipak čovek žali zato. (--) Na neke detalje požali za to, eto. Uradio sam, morao sam, ali eto, i njega je majka rodila kao i mene.

INT: A jeste nekad nekom pričali o svemu što ste doživeli?

BA: Ne, ne. Ima stvari koje nikad nikom nisam i neću nikad li-, lično.

INT: A zašto?

BA: Eto, takav sam ja čovek. (--) Ne mora za taj slučaj nikad nitko da zna i završen posao.

INT: A zašto ste pristali da nama izpričate ovo?

BA: <ne razumi pitanje> Nikad, ni mojim rođenjim ocu, || koji_.

INT: Ali ||| ovo što ste nam izpričali, zašto ste pristali?

BA: Ovo sam vam pričao što je, eh, ne kosi se s ničemu (4), nije

0:14:00

ništa, ovaj, za tajnost i tako. (--) A inače sve što nije za priču, to se i ne priča. Možda i kad bi kaže, ajde streljamo, pričaj, neću. (--) Ako to treba da strelja, streljaj, neću. Ima to_. To su **male** stvari, ali nisu to male stvari, ali (-) nužne moralne, ali nije dobro.

INT: A jel razmišljate o tome što vam se desilo za vreme rata, jel razmišljate sada o tome?

BA: Pa, čekaj, bio sam puno mlad, pa je to kao na sanu bilo. (--) Kad sam došao malo mi je bili dirljivo, eh, prvi šest meseci, a inače sve vremenom to se gubi, izblijedi

0:15:00

i da se sve to zaboravlja i tako.

INT: I recite nam za kraj šta imate da poručite budućim generacijama?

BA: Budućim generacijama da poručim? Da slušaju sve ono što je dobro, a sve ono što ne valja i sami da izbegavaju, da ih nitko ne opominje na ono zlo, a oni da se toga klanjaju. Kao prvo da ne budu veliki alkoholičari. Drugo, (--) da ne budu veliki lopovi, (-) izuzev ako mora da ukradeš komad hleba da bi naranio život, da bi ostao, to je i normalno. Inače, (-) štetne, sve štetne stvari koje ne voliš tebi da neko načini, ne

0:16:00

čini ni ti drugome. E, to bi mogao da im poručim, (-) i tako. Osvete da ne činu, to je jedna osnovna stvar. Činjenica koja čoveka može vekovima da grize, a možda mu i naškodi nekad. Nemora odma, ali može kasnije. E, tako.

INT: Hvala vam.

BA: Nema na čemu.

<slika 1>

INT: Recite nam tko je na slici.

BA: <pokaživa prstom> Ovaj što drži cveće to mi je otac, Živojin. A ovo drugo, ovo mi je brat mlađi, Ljubiša. Da.

INT: A kad je slika slikana?

BA: S-, ova je slika slikana 45. [1945], a ova je

0:17:00

1916. slikana u inostranstvu. Sad, da li je u Francuskoj, da li je tamo, u Francuskoj svakako. Bio je bolestan, pa izašao iz bolnice, pa nabrao malo cveće da pošalje sliku kući, ocu, deci, ženi i tako.

<smijeh u pozadini>

BA: To, ja sam upecan, ja, ja jesam ja upecan kao som.

<kraj tape 4>

<kraj interview-a>